

Vyšší princip – ozvěna z paměti naší školy

Mgr. Bohdana Soukupová
Foto: archiv SZŠ a VOŠZ Příbram

Příběh zla, mladické upřímnosti, svobody a statečnosti i individuality zralého věku nás oslovuje i po 70 letech. Tento se odehrál na příbramském reálném gymnáziu v období heydrichiády.

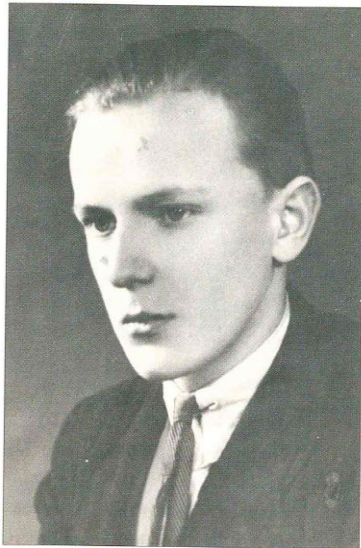
V budově bývalého gymnázia se nyní nachází Střední zdravotnická škola a Vyšší odborná škola zdravotnická, Příbram I, Jiráskovy sady 113. Smutnou událost nám připomíná pamětní deska v mezinanu školy. Byli popraveni sextán Antonín Stočes, jeho otec Vojtěch Stočes a ředitel školy PhDr. Josef Lukeš.

Z hlediska vyššího principu mravního...

PhDr. Josef Lukeš se narodil 7. 2. 1893 v Plzni, studoval klasickou filologii na Karlově univerzitě, aprobaci pro střední školy (latina a řečtina) završil doktorátem filozofie. Od roku 1923 pomáhal při obnově školství na Slovensku. Zajímal se také o sociální postavení svých studentů, pomáhal založit spolek pro podporu chudých žaček, byl členem dalších školských organizací. Publikoval studie o antických dějinách, byl také členem komise pro „Slovník středověké latiny“ při FF UK v Praze. V roce 1936 se stal ředitelem reálného gymnázia v Topolčanech. Po mnichovském diktátu musel Slovensko opustit.

V čele příbramského gymnázia stál od roku 1938 (jeho spolužák PhDr. V. Struska uvádí rok 1939). Vzal na sebe břemeno za loajalitu žactva i sboru k nacistickému režimu. Přebíral odpovědnost za školní knihovnu, z níž nevyřadil „závadné“ knihy.

Pověstný výrok z filmu *Vyšší princip: „Z hlediska vyššího principu mravního vražda na tyranu není zločinem!“* pronesl již v roce 1940 (všichni rozuměli, že tyran = nacistický režim). Gestapo a SD zaměřilo svou pozornost na gymnázium již na počátku roku 1941, kdy se měla konat slavnost u příležitosti 70. vý-

Antonín Stočes, student VI. A školního roku 1941–1942, popraven nacisty v červnu 1942.

PhDr. Josef R. Lukeš, ředitel gymnázia v letech 1939–1942, popraven nacisty v červnu 1942.

ročí vzniku školy. Veřejná slavnost nebyla povolena. Ve školním rozhlasu se PhDr. Josef Lukeš krátce zmínil o historii ústavu a profesor František Francouz přečetl vzpomínky tří bývalých významných žáků.

Germanizační politika dopadla na žáky i profesorský sbor. Bylo zavedeno úřadování v německém jazyce, němčina byla ve výuce rozšířena i na úkor jiných předmětů. Všechny předměty se musely přednášet pouze německy, včetně češtiny a matematiky. Klasifikace z němčiny byla velmi přísná, dle jedné z pamětnic „měli předem stanoveny, kolik studentů k maturitě pustí.“ Z celé třídy maturovalo jen 17 studentů.

Zatčení

Na jaře 1942 školu dvakrát navštívil německý školní inspektor Werner, po něm komise vedená šéfem ministerstva školství Willingerem. Řediteli PhDr. J. Lukešovi byla vytýkána muzeální výzdoba chodeb a tříd a bylo mu nařízeno výzdobu dobově upravit. Komise nebyla také spokojena s neloajální výukou některých pedagogů, hlavně profesora Francouze, Staňka, Poláka, Praibíše a dalších. Ve třídě 8. A zabavil inspektor Werner primusovi třídy Karlu Kubátovi německy vypracovanou charakteristiku Karla Havlíčka Borovského. Zakázal připustit tohoto studenta k maturitě. Ředitel Lukeš a profesor Francouz však intervenovali na Zemské školní radě. Kubát tak odmaturoval mimo abecední pořadí jako první.

Záminkou pro zatčení ředitele Lukeše se stala událost, kdy sextán Antonín Stočes listoval v časopise Zdroj zábavy a poučení, při nalistování stránky s Adol-

Spolužáci Antonína Stočese, kterým bylo dopřáno dokončit studia.

fem Hitlerem tuto vytrhnul se slovy: „*To sem nepatří!*“ Antonín byl dle pamětníků: „... dobrý, samostatný, sečtělý kluk, píšící básně. I když nepatřil ve škole mezi premianty, zajímal se o světovou literaturu, malířství, básníky. Ve třídě byl vůdčí osobností.“

15. 6. 1942 byli oba, PhDr. Josef Lukeš a Antonín Stočes, zatčeni. Spolu s nimi byl zatčen i Antonínův otec Vojtěch Stočes. Tento úspěšný podnikatel, představitel nedávno rozpuštěného a zakázaného Sokola, si šel pro svého syna na četnickou stanici a žádal, aby byl propuštěn. Na zatčení ředitele pak vzpomínají pamětníci takto: „*Ředitel PhDr. Josef Lukeš byl odvolán ze třídy v první den maturitních zkoušek 8. B do ředitelny.*“ Jiná vzpomínka upřesňuje: „*Ředitel školy byl přítomen u právě probíhající maturitní zkoušky, když vstoupili tři muži v kožených kabátech s klobouky na hlavě. Studenti museli vyjít na chodbu, vytvořit jakýsi špalír. Pak byl ředitel odveden.*“

Po odvezení do tábořské věznice byl 21. 6. 1942 popraven. 29. 6. 1942 byli popraveni také Antonín a Vojtěch Stočesovi. Těla popravených byla zpopelněna a po-

pel byl odvezen gestapem na neznámé místo.

Ve vyhláškách stanného soudu byl uváděn jako důvod odsouzení schvalování atentátu na Heydricha. Později se objevilo podezření, že se stali obětí udavače.

Nová fakta

Po roce 1945 po přelíčení s bývalými příslušníky tábořského gestapa, SD a získání usvědčujících nacistických archivních materiálů se objevila nová fakta. 29. srpna 1945 stanul před vyšetřující komisí ONV Příbram bývalý spolužák Antonína Stočese Miroslav Červenka, který byl označen posledním článkem udavačského řetězu. Miroslav Červenka do ročníku Antonína Stočese propadl, z gymnázia byl na konci školního roku pro neprospěch vyloučen. Snad možnost snadného zisku maturity ho přiměla k dalšímu předání informací, které sdělil oktávánu Karlu Kepkovi.

„*Kepka na to nic neřekl, ale pak jsem byl zavolán na městskou policii v Příbrami.*“ Při výslechu esesákem Teufelem vypověděl událost s Antonínem Stočesem i výrok PhDr. Lukeše v hodině řečtiny o „*říších na vrcholu, které začínají upa-*

dat.“ Později se Červenka přiznal zástupci ředitele prof. Francouzovi, že si vede dva zápisníky s údaji o žácích a profesorech.

Gestapo si také již od roku 1939 vedlo tzv. „*A-kartotéku*“ osob, u nichž se dal předpokládat nepřátelský postoj k nacistickému režimu. V průběhu II. stanného práva byly vybírány oběti hlavně z této kartotéky, zejména lidé z řad inteligence a podezřelí z odbojové činnosti. Při uvádění důvodů k předložení vybraných obětí k jednání stanného soudu se vždy připsala stručná poznámka z „*A-kartotéky*“. Velmi nepohodlným byl pro nacisty i ředitel příbramského gymnázia PhDr. Josef Lukeš.

Karel Kepka byl i se svým otcem členem pronacistické organizace Vlajka, r. 1942 rodina Kepkova získala německou státní příslušnost, poté z Vlajky vystoupili. Karel Kepka starší byl v období první republiky aktivním funkcionářem Sokola, členem Svazových skautů a členem Svazu československých záložních důstojníků, 14. 3. 1939 dokonce nabádal na schůzi dvou příbramských skautských oddílů k vlastenectví. Svému staršímu spolužáku Kepkovi předával zprávy o Lukešovi

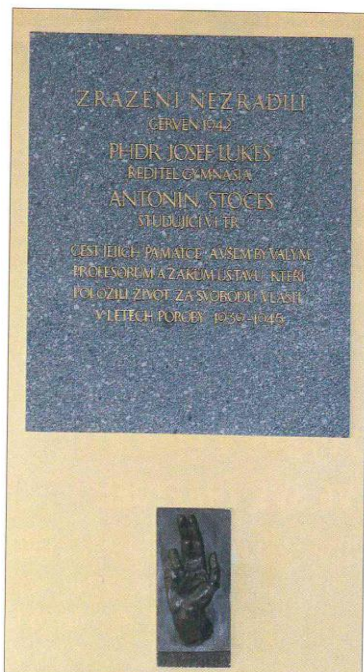
Budova bývalého gymnázia, v které nyní sídlí Střední zdravotnická škola a Vyšší odborná škola zdravotnická.

a Stočesovi Miroslav Červenka. Ten je pak prostřednictvím svého otce sděloval H. Teufelovi. Herbert Teufel stál v čele blokové ústředny SD v Příbrami, napojené na táboreské gestapo. Bývalý tajemník táboreského gestapa Georg Adam uvedl, že na písemném udání Lukeše a obou Stočesů byl Teufelův podpis. Potud rekapitulace fakt příběhu.

A lidská spravedlnost?

Červenka při vyšetřování uvedl, že Kepka po něm chtěl informace. Ten však vypověděl, že o ně nestál, nechtěl se s Červenkou kamarádit, bylo to prý pod jeho úroveň. V srpnu 1945 byl Miroslav Čer-

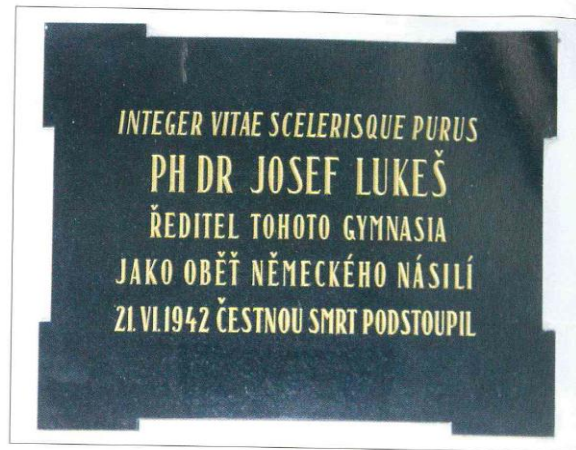
Pamětní deska obětí heydrichiády, ředitele Lukeše a studenta Stočese.

venka odsouzen Lidovým soudem v Příbrami k patnácti letům vězení, po osmi letech propuštěn, zemřel při práci v lese. Herbert Teufel, učitel z pohraničí, člen NSDAP, příslušník SS, šéf příbramské blokové ústředny SD, který v době heydrichiády označené osoby předával gestapu, trestu unikl i přesto, že se jeho jméno objevilo na seznamu válečných zločinců. Žil pod jiným jménem v Německu. Po žádosti našich úřadů o vydání přišla odpověď, že Herbert Teufel alias Senfeld již zemřel.

Karel Kepka mladší byl v říjnu 1942 povolán do německé armády, stal se letcem, v březnu 1945 byl zajat Američany a převezen do zajateckého tábora v jižní Francii. Po válce žil v západním Německu, pracoval jako prokurista, obchodní zástupce. ČSSR navštívil v roce 1963, aby zjistil, co se o něm ví, další návštěva proběhla v roce 1965. Roku 1966 byl zadržen Státní bezpečností a posléze vyhoštěn. Pro nedostatek důkazů nemohl být souzen. Před rokem 1989 údajně zemřel.

Tyto události nám znovu připomínají, jak důležité je chránit a pěstovat demokracii a odvahu k lidské svobodě. Závěrem mi prosím ještě dovozte malou vzpomínku na nechtěné, ale o to statečnější hrdiny těchto událostí. PhDr. Marie Jandová - Kahovcová, profesorka gymnázia, vzpomíná: „Pan ředitel byl vysoký, štíhlý, šedovlasý

Pamětní deska v budově školy – pocta popravenému řediteli PhDr. Josefu R. Lukešovi.

pán. Tento tichý člověk, mluvící nevzrušeným, spíš přitlumeným hlasem, kterého jsme považovali za samotáře zahloubaného jen do své práce, na první pohled snad i trochu neprůbojného, byl ve skutečnosti statečný a nesmlouvavý. Ředitel Lukeš byl opravdu „Vyšší princip“.

I další profesori si dle pamětníků zachovali lidskou důstojnost a zůstali věrni humanitním ideálům. V myšlenkách na otce popraveného studenta na raskví přichází bolest těch, kdo stojí nad rakví vlastního dítěte. Na Antonína Stočese nezapomeneme! Jsem hluboce dojata vždy, když čtu úryvek z jeho básně „Věžňův pláč“, kterou napsal před popravou v táboreské věznicí.

*Ó, odpusť, poutníče,
jenž neseš tuto zprávu,
že pláč!
Já vím, že nejsou v právu.
Odpusť!
Ty spěcháš v domovinu,
zatím co já zde v cele bídně
svou marně hledám vinu,
za niž mám na smrt jít,
za niž již nesmím žít,
za vinu, která není.
Ó, Bože, přijde rozednění?*

Použité zdroje

Josef Velfl, Eliška Dalasová, O událostech na příbramském gymnázium za heydrichiády, Příbram 1982, Okresní muzeum Příbram a okresní redakce Svobody se svými dopisovateli Josef Velfl, Příbramsko za heydrichiády, Příbram 1989, Okresní výbor svazu protifašistických bojovníků v Příbrami ve spolupráci s Okresním muzeem v Příbrami Vladimír Struska, Byla to zlá doba - vzpomínka na Antonína Stočese, Podbrdsko VII/2000, SOA Příbram, Okresní muzeum Příbram
Televizní dokument ČT - Zapomenutí hrdinové „Skutečný Vyšší princip“, 2010